

Anna Martirosyan*

UWARUNKOWANIA ROZWOJU GOSPODARKI TURYSTYCZNEJ ARMENII I WOJEWÓDZTWA ZACHODNIOPOMORSKIEGO

1. Wprowadzenie

Gospodarka turystyczna oddziałuje zarówno na rozwój regionalny, jak i na realizację celów makroekonomicznych. Jej wpływ jest widoczny w innych sektorach gospodarki, a także w zasadzie we wszystkich formach gospodarowania – produkcji dóbr i usług, podziale, wymianie, a także konsumpcji¹. Analiza wyników badań gospodarki turystycznej^{2,3,4} pozwala postawić tezę, że jest ona jedną najdynamiczniej rozwijających się branż gospodarki – zarówno w ujęciu globalnym, narodowym, jak i lokalnym.

Celem badawczym artykułu jest identyfikacja uwarunkowań gospodarki turystycznej Armenii i województwa zachodniopomorskiego w latach 2013-2022. Problem główny został sprowadzony do próby odpowiedzi na pytanie: jaki wpływ ma gospodarka turystyczna na rozwój Armenii i województwa zachodniopomorskiego. Przyjęto hipotezę badawczą, że gospodarka turystyczna stymuluje rozwój społeczno-gospodarczy Armenii i województwa zachodniopomorskiego. Do weryfikacji hipotezy wykorzystano analizę danych statystycznych w oparciu o następujące źródła: Główny Urząd Statystyczny, Armstat (ormiański odpowiednik GUS).

* mgr Anna Martirosyan, Szkoła Doktorska Politechniki Koszalińskiej,
ORCID 0000-0002-3420-4410

¹ A. Panasiuk, *Finansowanie regionalnej gospodarki turystycznej ze środków Unii Europejskiej w perspektywach finansowych 2007-2013 i 2014-2020*, Ekonomiczne Problemy Usług, nr 125, 2016, s. 276.

² A. Panasiuk, *Popyt turystyczny jako obszar polityki społeczno-gospodarczej w Polsce*, Ekonomiczne Problemy Usług, nr 82, 2012, s. 357-370.

³ K. Wieczorek, *Czynniki wpływające na aktywność turystyczną i wybór destynacji turystycznych wśród studentów*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach, nr 392, 2020, s. 100-112.

⁴ B. Ostrowska, *Procesy integracyjne w turystyce europejskiej*, Krakowskie Studia Międzynarodowe, nr 4, 2016, s. 157-173.

Do badań wybrano dwa obszary atrakcyjne pod względem turystycznym, ale o innych możliwościach rozwoju turystyki. Wybierając jednostki do porównania kryterium decydującym było występowanie funkcji turystycznej w obu jednostkach. Dodatkowo posłużono się kryterium progowym demograficznym, stosowanym w klasyfikacji NTS, obowiązującej w Unii Europejskiej. Armenia nie jest krajem członkowskim UE, ale chcąc porównać ją pod względem turystycznym rozważano m.in. uwzględnienie Polski jako całego kraju. Taki sposób porównania powodował jednak znaczne dysproporcje w wielkości badanych jednostek. Polska to kraj o 37 mln mieszkańców i 312 tys. km² powierzchni, a Armenię zamieszkuje 2,9 mln osób, a powierzchnia kraju obejmuje 29,8 tys. km². Wobec tego wybrano do porównania bardziej adekwatną jednostkę administracyjną – województwo zachodniopomorskie – zamieszkiwane przez 1,6 mln osób, o powierzchni 22,9 tys. km². Obie jednostki mieszczą się w kryteriach NTS 2 (minimum 800 tys. osób, maximum 3 mln)⁵. Warto również dodać, że taki sposób porównywania jednostek jest charakterystyczny dla Unii Europejskiej, gdzie np. kraje nadbałtyckie – z uwagi na wielkość mierzoną liczbą ludności – na poziomie NTS 2 nie są dzielone na regiony, tylko traktowane jako całość. Z podziału tego korzysta również wielu badaczy porównując w swoich analizach kraje z regionami np.: Pötzelsberger E. i inni⁶, Prytherch D.L., Boira Maiques J.V.⁷ czy też Vuković D., Jovanović A., Zakić N., Vukotić S.⁸.

Gospodarka turystyczna w województwie zachodniopomorskim, położonym na północno-zachodnim wybrzeżu Polski, jest jednym z ważniejszych sektorów gospodarki regionu. Województwo to posiada atrakcyjne walory turystyczne, takie jak piękne plaże nad Morzem Bałtyckim, malownicze jeziora, lasy oraz zabytkowe miasta. Gospodarka turystyczna w województwie zachodniopomorskim opiera się głównie na turystyce krajowej, ale również na turystyce zagranicznej, zwłaszcza niemieckiej. Region ten oferuje różnorodne formy turystyki, takie jak turystyka wypoczynkowa, kulturalna, aktywna czy zdrowotna. Armenia, z kolei, jest krajem położonym w Kaukazie Południowym. Gospodarka turystyczna tego kraju rozwija się dynamicznie w ostatnich dwóch dekadach.

⁵ <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/pl/sheet/99/wspolna-klasyfikacja-jednostek-terytorialnych-do-celow-statystycznych-nuts->

⁶ E. Pötzelsberger i inni, *Mapping the patchy legislative landscape of non-native treespecies in Europe*, Forestry 2020; s. 1-21, doi:10.1093/forestry/cpaa009

⁷ D.L. Prytherch, J.V. Boira Maiques, *Mediterranean regionalism from territory to trains: spatial politics and planning of macro-regions and transport networks in Spain*, Space and Polity, 2015, Vol. 19, No. 2, s. 110-131, <http://dx.doi.org/10.1080/13562576.2015.1050844>

⁸ D. Vuković, A. Jovanović, N. Zakić, S. Vukotić, *Nomenclature of Statistical Teritorial Units: Possibilities of Application in Serbia*, Journal of the Geographical Institute "Jovan Cvijić" SASA 61(2), s. 11-24.

Armenia posiada bogate dziedzictwo kulturowe i historyczne, które przyciąga turystów z różnych części świata. Najważniejszymi atrakcjami turystycznymi w Armenii są m.in. starożytne klasztory i kościoły, takie jak Klasztor Geghard, Katedra Eczmiadzyńska czy Klasztor Chor Wirap. Ponadto, turystów przyciągają również malownicze krajobrazy, takie jak jezioro Sewan, góry Ararat czy malownicze doliny. Gospodarka turystyczna w Armenii ma duże znaczenie dla rozwoju kraju, przynosząc dochody związane z turystyką, tworząc miejsca pracy oraz przyczyniając się do rozwoju lokalnych społeczności. Rząd Armenii podejmuje również działania na rzecz promocji kraju jako atrakcyjnego celu turystycznego, co przyczynia się do wzrostu liczby odwiedzających.

Oba regiony stoją przed wyzwaniami związanymi między innymi ze zmianami klimatycznymi, które mają również wpływ na sezonowość turystyki, co może prowadzić do wydłużenia sezonu letniego oraz skrócenia sezonu zimowego, co z kolei ma przełożenie na gospodarki lokalnych społeczności⁹. W Polsce zmiany klimatyczne mogą prowadzić do zmniejszenia atrakcyjności regionów górskich zimą oraz do wzrostu liczby turystów w okresie letnim, co wymaga od branży turystycznej adaptacji do nowych warunków klimatycznych¹⁰.

Badane regiony charakteryzują się sezonowością w turystyce. Aktywność turystyczna w obu regionach odnotowywana jest przede wszystkim w sezonie letnim. W związku ze zmianami klimatycznymi obserwuje się wydłużenie sezonu w województwie zachodniopomorskim z 3 do 5 miesięcy. Dobre warunki pogodowe sprzyjają napływowi większej liczby turystów, a w konsekwencji rozwojowi sektora usług branży turystycznej. W przypadku Armenii można mówić o dwóch sezonach, wiosennym (od kwietnia do czerwca) i jesiennym (od września do października). Zarówno w przypadku województwa zachodniopomorskiego jak i Armenii zmiany klimatyczne, szczególnie związane z większą liczbą dni słonecznych i wzrostem temperatury można uznać jako korzystne. Jednakże należy mieć także na uwadze, iż turyści indywidualni oraz coraz bardziej dynamiczna turystyka masowa mogą powodować często nieodwracalne zmiany w środowisku przyrodniczym. Obecnie coraz więcej regionów turystycznych wdraża projekty, prowadzące do zrównoważenia sektora turystycznego. Plany te przeznaczone mogą być m.in. dla hoteli i zawierać wskazówki, w jaki sposób można zmniejszyć zużycie energii, wody lub ilość generowanych odpadów¹¹. Biorąc pod uwagę rozwój turystyki w badanych

⁹ D. Szymańska, M. Dziubak, *Sezonowość w turystyce a zmiany klimatyczne*. Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, 511, 2021, s. 97-110.

¹⁰ M. Biernat, T. Kaczmarek, *Wpływ zmian klimatycznych na turystykę w Polsce*. Przegląd Geograficzny, 93(1), 2021, s. 45-60.

¹¹ P. Bajdor, J. K. Grabara, *Turystyka zrównoważona – przegląd literatury i charakterystyka*, [w:] S. Nowak (red.), *Regionalne i lokalne strategie rozwoju turystyki*. Materiały i studia, Wydawnictwo Akademii Wychowania Fizycznego w Katowicach, 2012, s. 57.

regionach wyzwania, dotyczące realizacji założeń turystyki zrównoważonej, będą musiały znaleźć odzwierciedlenie w działaniach lokalnych władz oraz organizacji związanych z branżą turystyczną.

Z raportu „Turystyka i Covid-19” opartego na danych Światowej Organizacji Turystyki (UNWTO) wynika, że turystyka jest jednym z sektorów najbardziej dotkniętych pandemią Covid-19¹². W związku z ogłoszeniem pandemii wprowadzonych zostało wiele ograniczeń, które wpłynęły m.in. na spadek liczby turystów korzystających z noclegów oraz kryzys w gastronomii. Zjawisko to dotknęło badane regiony. W 2020 r. w wyniku pandemii baza noclegowa oraz jej wykorzystanie w województwie zachodniopomorskim znacznie się zmniejszyły. Z turystycznych obiektów noclegowych skorzystało o 34,4% mniej niż przed rokiem. Stopień wykorzystania miejsc noclegowych wyniósł 37,8%, a stopień wykorzystania pokoi w obiektach hotelowych – 42,8% (wobec odpowiednio 51,5% i 59,6% w 2019 r.)¹³.

Armenia odczuła negatywny wpływ pandemii COVID-19, która spowolniła aktywność gospodarczą, zwiększyła bezrobocie, obniżyła dochody z turystyki i transferów z zagranicy¹⁴. Według danych Federacji Turystyki Armenii suma strat branży turystycznej w 2020 roku wyniosła około 500 mln USD. W 2019 roku liczba turystów osiągnęła wielkość 770 tys. osób. Była to najwyższa liczba od lat. W ostatnich latach rokrocznie notowano około 10-procentowy wzrost przyjazdów turystów do Armenii. Przyjmując minimalną wartość – szacuje się, że w 2020 r. do Armenii przyjechało ponad 460 tys. mniej turystów niż zakładano¹⁵.

Regiony turystyczne muszą dostosować swoje strategie w obliczu wyzwań, jakie przyniosła pandemia Covid-19. Wdrażając innowacyjne i zrównoważone praktyki, mogą nie tylko odbudowywać branżę turystyczną, ale również uodpornić ją na przyszłe kryzysy, w tym pandemię, klęski żywiołowe czy inne nagłe sytuacje. Przygotowanie na przyszłe sytuacje kryzysowe pozwoli na szybszą reakcję i zmniejszenie wpływu nieprzewidzianych wydarzeń na turystykę.

W pierwszej części artykułu przedstawiono przegląd literatury dotyczący uwarunkowań gospodarki turystycznej. W dalszej części zaprezentowano wyniki badań. Do ich uzyskania zastosowano analizę wskaźnikową rozwoju społeczno-gospodarczego i gospodarki turystycznej. Zbadane zostało: PKB per capita, stopa rejestrowanego bezrobocia, saldo migracji oraz funkcja turystyczna.

¹² Raport ONZ Turystyka i COVID-19, Sekretarz Generalny ONZ (un.org.pl)

¹³ <https://szczecin.stat.gov.pl/>

¹⁴ civicportal.org/files/publikacje/files/93_Finalny_Raport_Spoeczno_Gospodarczy_Armenia_RITA.pdf

¹⁵ <https://www.nawschodzie.eu/aktualnosci>

2. Gospodarka turystyczna w ujęciu teoretycznym

W literaturze występuje wiele definicji gospodarki turystycznej. A. Nowakowska określa ją jako wyodrębniony z całości gospodarki zespół działań, mających na celu zaspokojenie potrzeb turystów, podejmowanych przez powołane do tego instytucje i organizacje¹⁶. Z kolei W. Gaworecki ujmuje ją jako kompleks różnorodnych funkcji gospodarczych i społecznych bezpośrednio lub pośrednio rozwijanych w celu zaspokojenia wzrastającego zapotrzebowania człowieka na dobra i usługi turystyczne¹⁷. Natomiast A. Panasiuk zauważa, że gospodarkę turystyczną należy traktować jako system współzależności, powstających pomiędzy realizującymi go instytucjami i organizacjami; system ten obejmuje działania służące zaspokojeniu popytu turystycznego od adaptacji środowiska przyrodniczego dla potrzeb ruchu turystycznego, po stwarzanie warunków umożliwiających jego rozwój¹⁸. Z uwagi na złożoność podmiotową gospodarka turystyczna funkcjonuje w ramach równolegle przebiegających procesów współpracy i konkurencji, w który zaangażowane są nie tylko przedsiębiorstwa i organizacje turystyczne, ale także samorząd terytorialny^{19,20}.

Gospodarkę turystyczną można podzielić na bezpośrednią i pośrednią. Do bezpośredniej gospodarki turystycznej można zaliczyć: gastronomię, usługi hotelarskie, transport, biura podróży itp. Jak podkreśla A. Panasiuk istotnym elementem bezpośredniej gospodarki turystycznej jest działalność jednostek samorządu terytorialnego w zakresie rozwoju turystyki i jej promocji oraz działalność organizacji turystycznych zajmujących się m.in. propagowaniem turystyki i tworzących podstawy współpracy pomiędzy podmiotami gospodarczymi w obszarach turystycznych²¹. Z kolei do pośredniej gospodarki turystycznej zalicza się działania podmiotów gospodarczych, które są skierowane na zaspokojenie potrzeb zgłaszanych przez m.in. mieszkańców regionów turystycznych

¹⁶ A. Nowakowska, *Gospodarka turystyczna w ujęciu systemowym*, Folia Oeconomica Cracoviensia, 31/1988, s. 170.

¹⁷ W. Gaworecki, *Turystyka*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2007, s. 161-162.

¹⁸ A. Panasiuk, *Teoretyczne podstawy gospodarki turystycznej. Struktura podmiotowa gospodarki turystycznej* [w:] A. Panasiuk (red.), *Gospodarka turystyczna*, Wydawnictwo Naukowe PWN, 2008, s. 25.

¹⁹ A. Panasiuk, *Współpraca i konkurencja podmiotów destynacji turystycznej*, Przedsiębiorstwo i Region, nr 7, 2015, s. 71.

²⁰ A. Panasiuk, *Ocena zaangażowania gmin w pozyskiwanie środków Unii Europejskiej w zakresie gospodarki turystycznej*, Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, nr 303, 2013, s. 221.

²¹ A. Panasiuk, *Rola organizacji pozarządowych w kreowaniu polityki turystycznej*, Zeszyty Naukowe Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego w Zielonej Górze, 5/2016, s. 12-13.

i samych turystów. Jest to działalność m.in. przedsiębiorstw bankowych i ubezpieczeniowych, placówek handlowych, operatorów pocztowych i telekomunikacyjnych, gospodarki komunalnej (komunikacji miejskiej, wodociągów i kanalizacji, ciepłownictwa, oczyszczania), dostawców energii, a także produkcję takich artykułów, jak np. sprzęt fotograficzny, torby podróżne, odzież i obuwie niezbędne do uprawiania turystyki²².

Światowa Rada Podróży i Turystyki (WT&TC) rozgranicza gospodarkę turystyczną i przemysł turystyczny. Gospodarka turystyczna (Travel and Tourism Economy), odnosi się do tego co dotychczas nazywano przemysłem turystycznym w szerokim wymiarze. W tym znaczeniu obejmować ona powinna całą gospodarkę w tej części, która pośrednio lub bezpośrednio wiąże się z turystyką. Oznacza to, że popyt turystyczny obejmuje w tym przypadku nie tylko dobra i usługi służące organizacji i konsumpcji turystycznej, ale także inne rodzaje działalności gospodarczej, ściśle lub częściowo uzależnione od ruchu podróżniczego, które nie mogłyby się rozwijać gdyby nie turystyka²³. Zgodnie z europejską klasyfikacją działalności (EKD) gospodarkę turystyczną dzielimy na: hotele i restauracje, transport lądowy, transport wodny, lotniczy transport pasażerski, pomocniczą działalność transportowa, rekreację, kulturę i działalność sportową.

Gospodarka turystyczna ma bardzo istotne znaczenie dla regionów pozbawionych struktury przemysłowej. Zazwyczaj brak przemysłu to czyste powietrze, nie zanieczyszczone środowisko, lasy, jeziora, plaże. To są kwestie, na które coraz większa liczba turystów zwraca uwagę przy wyborze destynacji. Samorządy lokalne upatrują szanse na rozwój regionu poprzez inwestycje w gospodarkę turystyczną. Turystyka znacząco może wpływać na rozwój regionów, zarówno w aspekcie pozytywnym jak i negatywnym. Wpływ turystyki na gospodarkę regionów przedstawiono w tabeli 1.

Tabela 1. Wpływ turystyki na gospodarkę regionów

Czynniki pozytywne	Czynniki negatywne
• Spadek bezrobocia • Rozwój przedsiębiorczości • Napływ kapitału i wzrost inwestycji • Rozbudowa infrastruktury • Zwiększony napływ środków pieniężnych • Budowanie atrakcyjnego wizerunku	• Ryzyko przeinwestowania • Komercjalizacja • Wyhamowanie rozwoju innych rodzajów aktywności gospodarczej • Zwiększenie cen • Ryzyko rozwoju uzależnionego od tylko jednej branży

Źródło: Z. Kruczek, P. Zmyślony, *Regiony turystyczne*, Proksenia, Kraków 2010, s. 77.

²² A. Panasiuk (red.), *Marketing w turystyce i rekreacji*, PWN, Warszawa 2013, s. 73-75.

²³ Z. Kruczek (red.), *Kompendium pilota wycieczek*, Proksenia, Kraków 2009, s. 15.

Gospodarka turystyczna może stać się szansą dla rozwoju regionalnego. Odpowiednie wykorzystanie zasobów infrastruktury, ekspansywne promowanie lokalnych produktów, miejsc i imprez daje możliwość wykreowania atrakcji, które mogą się wpisać w dany segment oczekiwań klientów rynku turystycznego. Butler stworzył model, opisujący proces rozwoju gospodarki turystycznej w regionie. Według niego na model ten składają się: eksploracja, zaangażowanie, rozwój, konsolidacja, stagnacja, ożywienie lub upadek²⁴. Zdaniem A. Grabowskiej do koncepcji Butlera nie należy podchodzić bezkrytycznie, choćby ze względu na jej ogólnikowość czy przypisywaną władzom samorządowym rolę rozwoju gospodarki turystycznej. Bez względu na pewne słabości modelu jest on przydatny w interpretacji ewolucji turystyki i roli gospodarki turystycznej w regionie²⁵. Zależność rozwoju regionu od turystyki jest tym większa, im wyższy jest poziom atrakcyjności turystycznej, którą tworzą walory naturalne oraz infrastruktura. Brak walorów naturalnych nie ułatwia, ale i nie wyklucza rozwoju gospodarki turystycznej na danym obszarze. Szczególnym dobrem odgrywającym rolę czynnika modyfikującego funkcje regionu jest kapitał społeczny²⁶. Warto dodać, że rozwój turystyki może przyczynić się promocji szerszego pakietu produktów, a tym samym do efektu mnożnikowego²⁷.

3. Wyniki badań

Badanymi obszarami były Armenia i województwo zachodniopomorskie. Armenia zajmuje powierzchnię 29 800 km², zamieszkuje ją 2 963 900 osób. Powierzchnia województwa zachodniopomorskiego zajmuje 22 892 km², mieszka tu 1 640 600 osób. Oba regiony są więc zbliżone zarówno pod względem liczby ludności jak i powierzchni. Badania obejmowały lata 2013-2022. Przy obliczaniu dynamiki przyjęto wskaźniki jednopodstawowe, porównanie do roku 2013 (2013=100). Na rys. 1 zaprezentowano dynamikę wzrostu produktu krajowego brutto per capita w Armenii i województwie zachodniopomorskim w badanym okresie. Dynamika PKB per capita pokazuje, że w obu badanych regionach w latach 2013-2019 był odnotowany wzrost na różnym poziomie, w Armenii mniejszy. W 2013 PKB per capita w Armenii wynosił 3402,08 dolarów, nato-

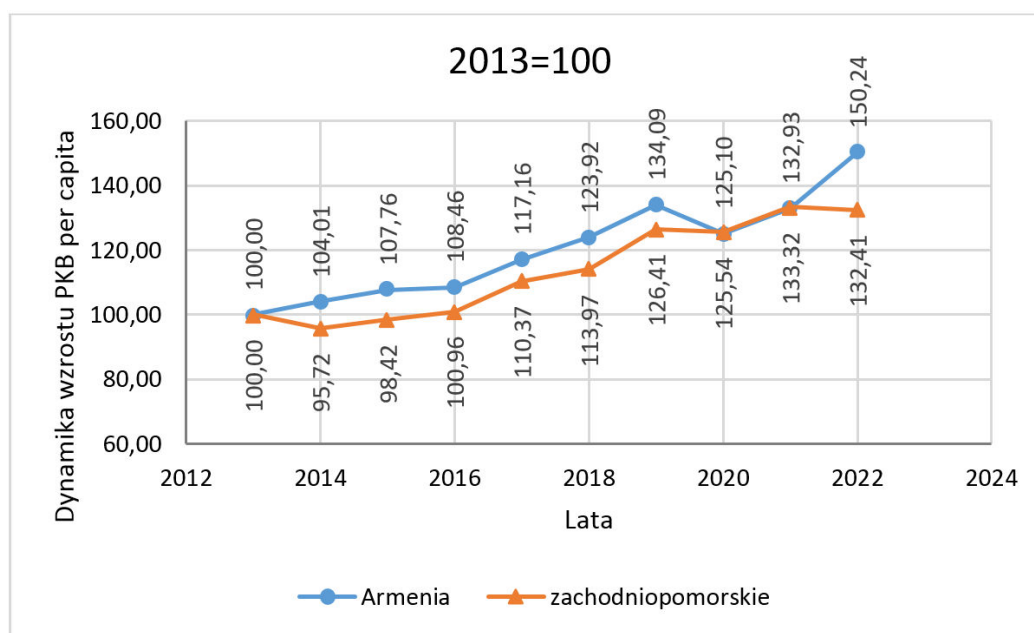
²⁴ R.W. Butler, *The concept of a tourism area cycle of evaluation: Implications of management of resources*, The Canadian Geographer, 24 (1), 1980, s. 5-12.

²⁵ A. Grabowska, *Lokalna gospodarka turystyczna a rozwój regionów*, Studia Ekonomiczne, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach, nr 147, 2013, s. 74.

²⁶ A. Grabowska, op. cit., s. 79.

²⁷ A. Balińska, *Regionalna gospodarka turystyczna i jej wpływ na gospodarkę regionu na przykładzie województwa mazowieckiego*, Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, nr 509, 2018, s. 24.

miast w 2019 4561,97 dolarów. W analogicznym okresie PKB per capita w województwie zachodniopomorskim osiągnął 9101,10 dolarów i 11504,41 dolarów. W latach 2020-2021 zauważalna była dynamika wzrostu PKB per capita w obu badanych regionach na tym samym poziomie. Natomiast w roku 2022 dynamika wzrostu PKB per capita Armenii pozostała praktycznie na niezmiennym poziomie w stosunku do roku poprzedniego. W przypadku woj. zachodniopomorskiego widoczny był znaczny wzrost w 2022 roku w stosunku do roku 2021. W roku 2022 PKB per capita Armenii wynosił 5111,37 dolarów, a w województwie zachodniopomorskim 12050,53 dolarów.

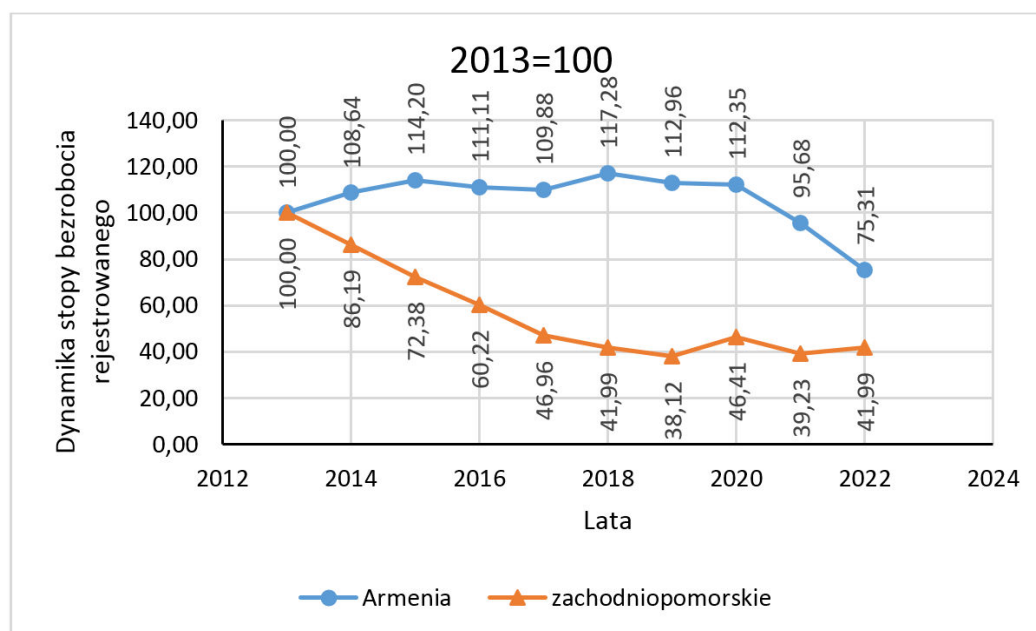
Rys. 1. Dynamika wzrostu PKB per capita w Armenii i województwie zachodniopomorskim w USD w latach 2013-2022

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS i Armstat.

Na rys. 2 przedstawiono dynamikę stopy bezrobocia rejestrowanego w Armenii i województwie zachodniopomorskim w latach 2013-2022. W okresie obejmującym badania w latach stopa bezrobocia rejestrowanego w województwie zachodniopomorskim wynosiła w roku 2013 – 18,1%, 2014 – 15,6%, 2015 – 13,1%, 2016 – 10,9%, 2017 – 8,5%, 2018 – 7,6%, 2019 – 6,6%, 2020 – 8,4%, 2021 – 7,1% i w roku 2022 – 7,6%. Natomiast w przypadku Armenii stopa bezrobocia rejestrowanego w roku 2013 wynosiła 16,2%, 2014 – 17,6%, 2015 – 18,5%, 2016 – 18%, 2017 – 17,8%, 2018 – 19%, 2019 – 18,3%, 2021 – 15,5% a w roku 2022 osiągnęła poziom 12,2%. Badania dotyczące stopy bezrobocia rejestrowanego pokazują, że w przypadku Armenii w latach 2013-2015 widocz-

na była tendencja wzrostowa, w latach 2015-2020 dynamika wahała się na niewielkim poziomie natomiast od roku 2020 był zauważalny spadek stopy rejestrowanego bezrobocia. W przypadku województwa zachodniopomorskiego zauważalny był systematyczny spadek stopy bezrobocia rejestrowanego. Wyjątek stanowi rok 2020 gdzie nastąpił wzrost o 1,5 punktu procentowego, co spowodowane mogło być pandemią Covid-19. Z kolei od następnego roku w województwie zachodniopomorskim znów był zauważalny spadek stopy rejestrowanego bezrobocia.

W procesie badawczym analizie poddano saldo migracji w badanych regionach w latach 2013-2022 w przeliczeniu na 1000 mieszkańców. W województwie zachodniopomorskim saldo migracji w latach 2013-2019 miało tendencję spadkową, ale wciąż było dodatnie, natomiast od 2020 roku przyjęło wartości ujemne i zaobserwowana była dalsza tendencja spadkowa.

Rys. 2. Dynamika stopy bezrobocia rejestrowanego w Armenii i województwie zachodniopomorskim w latach 2013-2022

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS i Armstat.

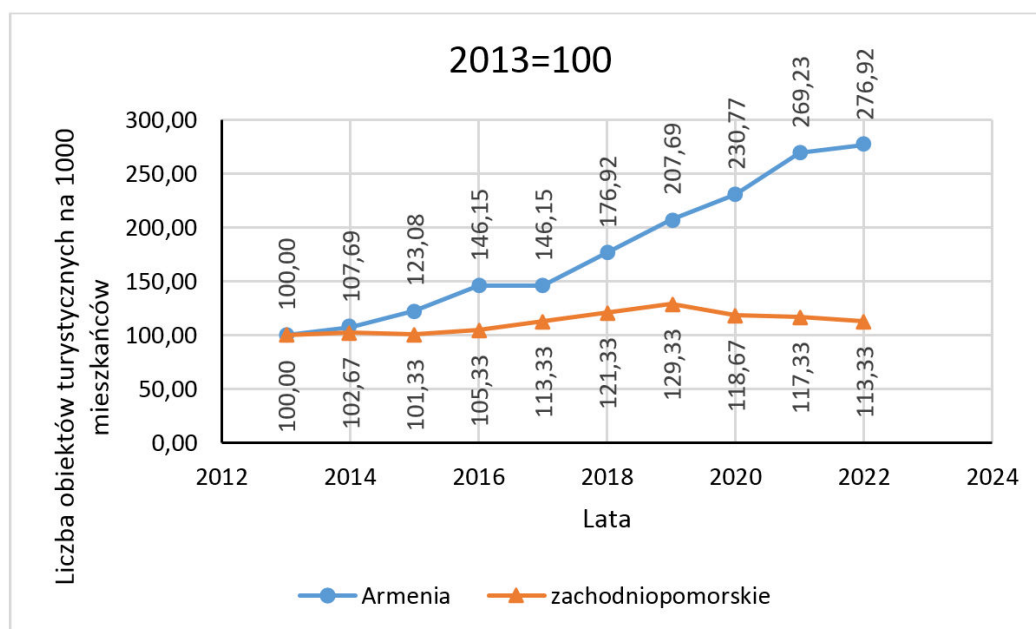
Natomiast w przypadku Armenii w latach 2013-2019 saldo migracji było znacząco ujemne z zauważalną tendencją spadkową, tylko w latach 2020 i 2022 osiągnęło wartości dodatnie. Sytuacja ta związana jest z konfliktem zbrojnym pomiędzy Armenią i Azerbejdżanem w Górskim Karabachu, kiedy diaspora ormiańska wracała do kraju, żeby bronić wolności ziem etnicznie ormiańskich. Szczegółowe dane przedstawiono w tabeli 2.

Tabela 2. Saldo migracji na 1000 mieszkańców w Armenii i województwie zachodniopomorskim w latach 2013-2022

region \ lata	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
woj. zachodniopom.	1,53	1,22	0,63	0,69	0,56	0,23	0,02	0,25	-0,22	-0,34
Armenia	-24,4	-21,8	-25,9	-24,9	-24,0	-18,3	-15,4	0,34	-0,41	0,60

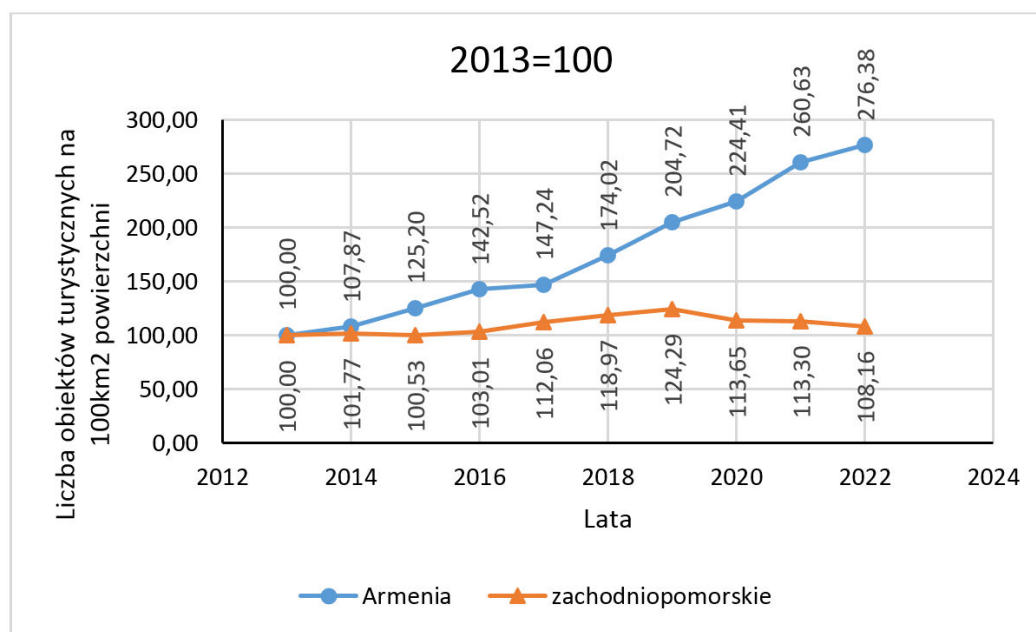
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS i Armstat.

Badając funkcję turystyczną analizie została poddana liczba obiektów turystycznych w Armenii i województwie zachodniopomorskim w dwóch ujęciach, w przeliczeniu na 1000 mieszkańców oraz 100 km² powierzchni do roku 2022. Dynamikę zaprezentowano na rys. 3 i 4. Badania pokazują, że w obu przypadkach dynamika wzrostu liczby obiektów turystycznych była na podobnym poziomie.

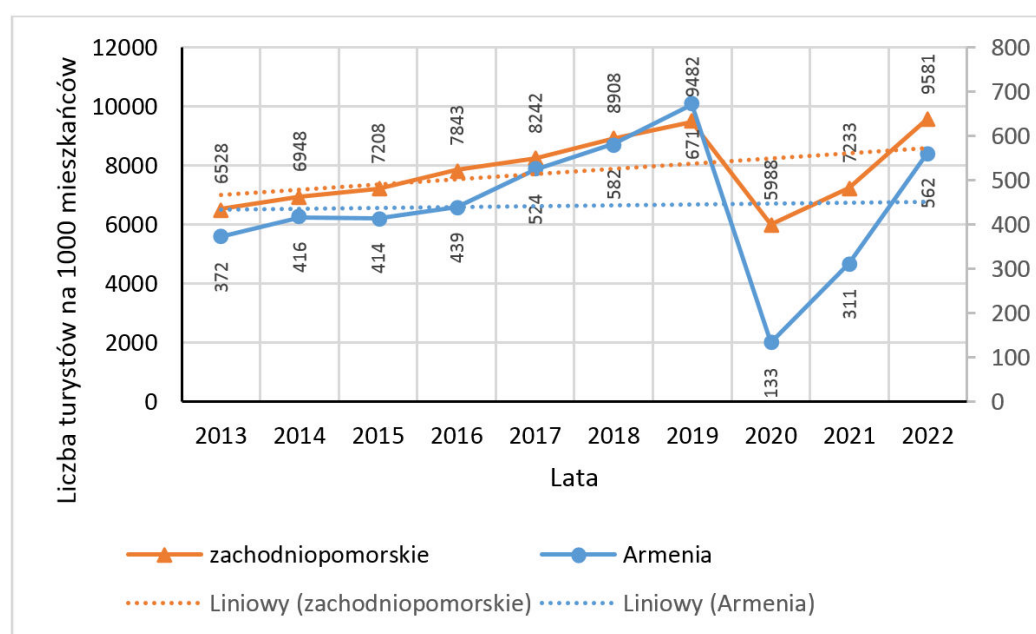
Rys. 3. Liczba obiektów turystycznych w Armenii i województwie zachodniopomorskim na 1000 mieszkańców w latach 2013-2022

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS i Armstat.

Rys. 4. Liczba obiektów turystycznych w Armenii i województwie zachodniopomorskim na 100 km² powierzchni w latach 2013-2022

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS i Armstat.

Rys. 5. Liczba turystów odwiedzających Armenię i województwo zachodniopomorskie w latach 2013-2022 w przeliczeniu na 1000 mieszkańców

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS i Armstat.

Badając funkcję turystyczną wzięto również pod uwagę liczbę turystów odwiedzających badane obszary w przeliczeniu na 1000 mieszkańców (rys. 5) w latach 2013-2022. Analiza danych zobrazowanych na rys. 5 wskazuje znaczącą dysproporcję pomiędzy regionami. Zauważalny jest spadek liczby odwiedzających województwo zachodniopomorskie i Armenię w roku 2020 związany z wystąpieniem pandemii COVID-19.

4. Wnioski

PKB per capita Armenii w przeliczeniu na 1000 mieszkańców jest ponad dwukrotnie niższy niż PKB per capita województwa zachodniopomorskiego. Dynamika wzrostu PKB per capita Armenii jest stała i obserwuje się przyrosty rok do roku. Natomiast w przypadku województwa zachodniopomorskiego w roku 2014 i 2015 wystąpił spadek PKB per capita. Na poziom PKB Pomorza Zachodniego największy wpływ miał przede wszystkim dwukrotny upadek Stoczni Szczecińskiej. Do roku 2016 województwo zachodniopomorskie było najwolniej rozwijającym się regionem w kraju. Jednakże od 2016 roku w województwie zachodniopomorskim zauważalny był wzrost PKB per capita.

Stopa bezrobocia rejestrowanego w Armenii jest w badanym okresie na poziomie kilkunastoprocentowym. Najwyższy poziom osiągnęła w 2018 roku – 19,0%. W latach 2021-2022 widoczny jest systematyczny spadek. Natomiast w województwie zachodniopomorskim jest zauważalny systematyczny spadek stopy bezrobocia rejestrowanego w latach 2013-2022.

Saldo migracji w województwie zachodniopomorskim w badanym okresie utrzymuje się na niewielkim poziomie i ma niewielką tendencję spadkową. Natomiast w przypadku Armenii widoczny jest znaczny spadek wyjeżdżających. W roku 2019 i 2022 odnotowano saldo dodatnie; spowodowane to było powrotem diaspory ormiańskiej do ojczyzny z powodu konfliktu zbrojnego z Azerbejdżanem. Saldo migracji syntetycznie odzwierciedla sytuację obszaru – napływ ludności świadczy o dobrej sytuacji, a ujemne, że ludzie szukają perspektyw gdzie indziej. Badanie liczby obiektów turystycznych w Armenii i województwie zachodniopomorskim zarówno w przeliczeniu na 1000 mieszkańców jak i 100 km² w latach 2013-2022 pokazuje systematyczny wzrost w przypadku Armenii i zauważalny spadek w województwie zachodniopomorskim w ostatnich trzech latach badanego okresu. Wzrost w przypadku Armenii był związany ze zwiększeniem nakładów na inwestycje i systematycznym rozwojem infrastruktury związanej z obsługą turystów. Natomiast przyczyną spadku liczby obiektów turystycznych w województwie zachodniopomorskim była przede wszystkim pandemia Covid-19. Przeliczenie liczby turystów odwiedzających badane regiony na 1000 mieszkańców pokazuje, że województwo za-

chodniopomorskie znacząco wyprzedzało Armenię. Przyczyną tego było przede wszystkim położenie geograficzne Armenii i dostępność.

Założony cel przeprowadzonych badań związany z oceną uwarunkowań gospodarki turystycznej Armenii i województwa zachodniopomorskiego został osiągnięty. Hipotezę badawczą wskazującą, że gospodarka turystyczna stymuluje rozwój społeczno-gospodarczy w Armenii i województwie zachodniopomorskim zweryfikowano pozytywnie. Zarówno Armenia jak i województwo zachodniopomorskie są silnie związane z branżą turystyczną. Dzięki stopniowemu wzrostowi PKB per capita oraz zmniejszaniu się stopy bezrobocia rejestrowanego badane regiony te mają szansę szybszego rozwoju. Notowany wzrost liczby turystów jest stymulatorem tworzenia nowych miejsc pracy przede wszystkim w obszarze usług oraz inwestycji. Napływ turystów wiąże się z inwestycjami w bazę noclegową, placówkami gastronomii czy też komunikacją.

BIBLIOGRAFIA

Bajdor P., Grabara J. K., *Turystyka zrównoważona – przegląd literatury i charakterystyka*, [w:] S. Nowak (red.), *Regionalne i lokalne strategie rozwoju turystyki*, Materiały i studia, Wydawnictwo Akademii Wychowania Fizycznego w Katowicach, 2012.

Balińska A., *Regionalna gospodarka turystyczna i jej wpływ na gospodarkę regionu na przykładzie województwa mazowieckiego*, Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, 509, 2018.

Biernat M., Kaczmarek T., *Wpływ zmian klimatycznych na turystykę w Polsce*. Przegląd Geograficzny, 93(1), 2021.

Butler R.W., *The concept of a tourism area cycle of evaluation: Implications of management of resources*, The Canadian Geographer, 24 (1), 1980.

Gaworecki W., *Turystyka*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2007.

Grabowska A., *Lokalna gospodarka turystyczna a rozwój regionów*, Studia Ekonomiczne, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach, 2013.

Kruczek Z. (red.), *Kompendium pilota wycieczek*, Proksenia, Kraków 2008.

Kruczek Z., Zmyślony P., *Regiony turystyczne*, Proksenia, Kraków 2010.

Nowakowska A., *Gospodarka turystyczna w ujęciu systemowym*, Folia Oeconomica Cracoviensia, 31/1988.

Ostrowska B., *Procesy integracyjne w turystyce europejskiej*, Krakowskie Studia Międzynarodowe, 4, 2016.

Panasiuk A. (red.), *Marketing w turystyce i rekreacji*, PWN, Warszawa 2013.

Panasiuk A., Finansowanie *regionalnej gospodarki turystycznej ze środków Unii Europejskiej w perspektywach finansowych 2007-2013 i 2014-2020*, Ekonomiczne Problemy Usług, 125, 2016.

Panasiuk A., *Gospodarka turystyczna*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2008.

Panasiuk A., *Ocena zaangażowania gmin w pozyskiwanie środków Unii Europejskiej w zakresie gospodarki turystycznej*, Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, 303, 2013.

Panasiuk A., *Popyt turystyczny jako obszar polityki społeczno-gospodarczej w Polsce*, Ekonomiczne Problemy Usług, 82, 2012.

Panasiuk A., *Rola organizacji pozarządowych w kreowaniu polityki turystycznej*, Zeszyty Naukowe Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego w Zielonej Górze, 5/2016.

Panasiuk A., *Współpraca i konkurencja podmiotów destynacji turystycznej*, Przedsiębiorstwo i Region, 7, 2015.

Pötzelberger E. i inni, *Mapping the patchy legislative landscape of non-native treespecies in Europe*, Forestry 2020; 1-21, doi:10.1093/forestry/cpaa009

Prytherch D.L., Boira Maiques J.V., *Mediterranean regionalism from territory to trains: spatial politics and planning of macro-regions and transport networks in Spain*, Space and Polity, 2015, Vol. 19, No. 2, 110-131, <http://dx.doi.org/10.1080/13562576.2015.1050844>

Szymańska D., Dziubak M., *Sezonowość w turystyce a zmiany klimatyczne*. Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, 511, 2021.

Vuković D., Jovanović A., Zakić N., Vukotić S., *Nomenclature of Statistical Teritorial Units: Possibilities of Application in Serbia*, Journal of the Geographical Institute "Jovan Cvijić" SASA 61(2) (11-24).

Wieczorek K., *Czynniki wpływające na aktywność turystyczną i wybór destynacji turystycznych wśród studentów*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach, 392, 2020.

Źródła internetowe

Raport ONZ Turystyka i COVID-19, Sekretarz Generalny ONZ (un.org.pl)

<https://szczecin.stat.gov.pl/>

civicportal.org/files/publikacje/files/93_

[Finalny_Raport_Społeczno_Gospodarczy_Armenia_RITA.pdf](#)

<https://www.nawschodzie.eu/aktualnosci>

Źródła danych

- Główny Urząd Statystyczny: <https://stat.gov.pl/>
- Urząd Statystyczny Armenii: <https://armstat.am/en/>